

Tưởng Niệm Võ Đình - Tổ Chim Trên Bờ Biển

Nguyễn & Bạn Hữu

Để nhớ 5 năm ngày mất Võ Đình

Võ Đình là họa sĩ / nhà văn tài năng đã có những đóng góp đặc sắc vào nền hội họa / văn chương của chúng ta. Ông mất ngày 31 tháng 5 năm 2009 tại nhà ở West Palm Beach, Florida. Hôm nay, một ngày của tháng 5, chúng tôi xin đăng lại bài viết chan chứa tình cảm và hiểu biết của Đình Cường để tưởng niệm Võ Đình, một người anh và người bạn của văn nghệ sĩ hiện đang sống lưu vong trên đất này.

Nguyễn & Bạn Hữu

Võ Đình là một tác giả tên tuổi trong văn học nghệ thuật hiện đại Việt Nam. Sang Pháp du học từ năm 1950, học văn chương ở Đại Học Sorbonne, hội họa ở Cao Đẳng Mỹ Thuật Paris và La Grande Chaumière. Sang Mỹ **năm 1960**, sống tại một vùng ngoại ô miền núi phía Tây Bắc Maryland. Triển lãm cá nhân đầu tiên năm 1961 tại New York. Từ đó tranh anh bày trong nhiều cuộc triển lãm quan trọng khác, vẫn hiều nhất ở Mỹ. Được giải Christopher Award năm 1975 tại New York. Ngoài vẽ tranh anh còn viết và dịch thuật, cộng tác với các tạp chí Mỹ, Việt, là người viết nhận định về hội họa rất sâu sắc, hóm hỉnh... Lâu đem ra đọc lại « Sao Có Tiếng Sóng », do Văn Nghệ xuất bản năm 1991, những suy nghĩ của anh về văn chương nghệ thuật vẫn thâm thúy, ý nhị. Anh là một người giỏi chuyên môn ở cả hai lãnh vực, nên viết về anh thật khó. Tôi chỉ còn biết ghi chút kỷ niệm cùng anh...

- Nhớ là vào dịp Tết Giáp Dần năm 1974 anh về nước sau trên hai mươi năm xa cách. Ôn (thân sinh anh) đưa anh ra thăm chúng tôi ở ngôi nhà phía sau trường Cao Đẳng Mỹ Thuật Huế, tôi đang dạy ở đó, và nhà tôi dạy cùng trường Nữ Trung Học Thành Nội với chị Võ thị Nga, em gái anh. Sau đó tôi rủ Trịnh Công Sơn cùng ghé thăm, uống với nhau ly rượu mừng Xuân, tình anh em văn nghệ thân thiết rất đối tự nhiên.
- Anh đã kể lại trong Trời Đất :*“Năm 1974, sau trên hai thập niên lưu lạc, từ Huế sang Paris, từ New York sang San Francisco, tôi lại quay về Huế. Chỉ hai hôm sau Tết Giáp Dần, hai chàng trẻ đến thăm: Đình Cường và Trịnh Công Sơn. ĐC hỏi tôi có đem tranh về không. Tôi nói không. ĐC đề nghị tôi vẽ ngay một số tranh: Anh sắp có triển lãm, nếu tôi cùng trưng bày với anh càng vui. Tôi vẽ 14 bức tranh mực xạ trên giấy, đặt tên từ Huế I đến Huế XIV. Cuộc triển lãm diễn ra ở một phòng lớn của đại học Văn Khoa Huế. Sau đó chúng tôi “hợp mặt” ở nhà Trịnh Công Sơn. Và lần đầu tiên tôi gặp Lê Thành Nhơn. Trước đó tôi từng gặp Lê Thành Nhơn. Gặp tác phẩm, không gặp người. Sau buổi nói chuyện ở trường Mỹ Thuật, tôi cùng nhiều người bước ra sân. Không nhớ ai đã chỉ cho tôi xem tượng Phan Bội Châu. Ở Huế, người ta gọi là cụ Phan, hay cụ Phan Sào Nam. Cả bức tượng là một cái đầu người. Một cái đầu vĩ đại... Tôi sinh ở Huế, lớn lên ở Huế, từng nghe không biết bao nhiêu chuyện khí khái về “Ông Già Bến Ngự”. Đêm ấy tôi đã được gặp tác giả chân dung cụ Phan. Và nhớ mãi.”* [1]

Võ Đình

- Tôi cũng nhớ mãi anh đã vẽ tặng tôi bức “Tổ Chim Trên Bờ Biển” với lời ghi Tưởng niệm Phan Sào Nam tiên sinh. Đêm ở nhà Sơn, anh uống rượu rất chì, râu mép đen dày, mắt lim dim, hút pipe, áo khoác kaki bốn túi, đúng là dân Parisien, và khi rượu đã thấm... anh bỗng ngâm thuộc lòng Bài Hành Phương Nam dài của Nguyễn Bính:

*Hai ta lưu lạc phương Nam này
Trải mấy mùa qua én nhận bay
Xuân đến khắp trời hoa rượu nở
Riêng ta với người buồn vậy thay...
rời ngâm Tràng Giang của Huy Cận :
Lớp lớp mây cao đùn núi bạc*

*Chim nghiêng cánh nhỏ: bóng chiều sa
Lòng quê dờn dợn vời con nước
Không khói hoàng hôn cũng nhớ nhà*

Giọng anh trầm buồn, ngân vang, đứt quãng, như muốn khóc. Khuya tôi về cùng anh qua mấy con đường âm u trong Thành Nội, anh chỉ mấy chiếc am bên hàng chè tàu nhà ai còn đóm nhang chưa tàn. Sáng hôm sau tôi đi mua giấy vẽ và màu nước, mực xạ đem đến. Anh hứng thú vô cùng, trải ngay trên bộ ngựa gỗ cạnh phòng khách... ngồi xếp bằng, vung bút. Hình ảnh chiếc am và cội mai già trước sân nhà là hình ảnh đậm nét nhất trong những bức tranh mực xạ của anh. Chúng tôi đã có cuộc bày tranh đầy kỷ niệm: Triển lãm tranh mực xạ và tranh màu nước Võ Đình – Đình Cường tại Đại Học Văn Khoa Huế từ 28 tháng 2 đến 2 tháng 3 năm 1974. Catalogue ghi: 14 bức Huế I đến Huế XIV, và bức 15: Mảnh Giấy Này của Võ Đình. Phần tôi 22 bức tranh cỡ nhỏ màu nước, đúng hơn, là sơn dầu trên giấy. Buổi khai mạc do Trung tướng Lâm Quang Thi, Tư Lệnh Vùng I Chiến Thuật cất bằng, và ông Dương Đình Khôi, Khoa Trưởng Đại học Văn Khoa lúc ấy, trang trọng giới thiệu chúng tôi và phòng tranh cùng quan khách.

- Sau đó, theo ý kiến anh Doãn Quốc Sỹ, chúng tôi tiếp tục đem tranh vào bày tại Hội Việt Mỹ Sài Gòn từ 29 tháng 3 đến 4 tháng 4 năm 1974.

Võ Đình- Tổ chim trên bờ biển

Bà Nguyễn Văn Bông, giám đốc Hội Việt Mỹ Saigon đã ưu ái cho bày tranh trước vì anh Võ Đình phải trở lại Mỹ sớm hơn thời hạn, nên phải dời lại những phòng bày tranh kế tiếp, đã lên chương trình cả năm...

Bà Bông với áo dài lụa gấm màu mỡ gà, thêu mấy lá trúc xanh, cất bằng khai mạc. Phòng tranh đông kín người xem. Lần này anh Võ Đình được gặp lại những người bạn thân, nhất là anh Trương Bính, người bạn ở Pháp về Việt Nam sinh sống sớm nhất. Tôi biết anh rất quý người bạn này, khi anh Bính mất, Võ Đình có vẽ một bức tranh, chụp lại gởi cho xem, một màu nâu của đất, đầy hương khói...

Tại Saigon, anh ở lại nhà anh chị Doãn Quốc Sỹ, vẽ trang trí cái tủ thờ với màu đỏ son nồng ấm và tặng anh chị Sỹ mấy bức tranh mộc bản thật đẹp, tôi nhớ mãi hai bức: Công Cha (Công cha như núi thái sơn) và Nghĩa Mẹ (Nghĩa mẹ như nước trong nguồn chảy ra). Anh thích trang trí những vật dụng trong nhà. Tôi còn giữ chiếc đèn để bàn và cái bàn gỗ thấp, hình lục giác, tựa tay anh cưa gỗ, đóng lầy, trang trí những

vuông màu đen đỏ, mặt dưới anh ký tên và ghi VI – 65.

Anh tặng đem về làm kỷ niệm, lần anh lái xe đón tôi và cháu trai đầu lên thăm anh ở Thạch Lũng – Stonevale, Burkittsville, Tây Bắc Maryland – dừng lại dọc đường anh chỉ nhà bưu điện nhỏ ở phố quận làm nhớ bưu điện ở phố núi vắng lặng Đơn Dương làm sao, và nhà thờ nhỏ lâu đời bên kia đường.... Chiếc bàn này nay là nơi hai cháu nội chúng tôi – Như Thơ, Như Tranh – thích nhất, mỗi lần về thăm là đòi xuống basement, ngồi vào hai chiếc gối thấp hai bên để vẽ. Chiếc bàn đã 45 năm, sau cuộc triển lãm cá nhân đầu tiên của anh tại New York năm 1961. Chao ơi, thời gian ...

“Tôi sinh ra và lớn lên ở Huế, cho đến ngày xuất ngoại khi chưa tới tuổi hai mươi. Nhà cha mẹ tôi trong Thành Nội, ở một xóm sau lưng hoàng thành. Tôi sống qua những năm niên thiếu trong một không khí vừa cổ kính vừa tàn tạ. Cha tôi làm công chức, tính cương nghị, thích yên tĩnh. Mẹ tôi không buôn bán chi, chỉ ở nhà trông nom việc nhà, trồng hoa, trồng rau. Cha tôi vác dằm lực lưỡng, siêng làm việc chân tay, ăn uống điều độ, giản dị. Còn mẹ tôi vốn đã cần mẫn việc dâng hương tụng kính...

(Một món Tết mặn mà – Văn Học, Tết Mậu Thìn, 1988).

Với tôi, ai thương yêu cha mẹ là anh hùng. Anh rất đổi yêu Thầy, Mẹ là anh hùng trong tôi. Luôn nhớ chiếc bàn thờ Ôn Mẹ với tranh hoa sen, nét đặc biệt của anh và chiếc mõ, tượng Quán Thế Âm nhỏ, bát chuông đồng chỉ gõ nhẹ mà tiếng ngân vang...

Mới đó mà đã năm năm rồi sao, nhớ như in buổi trưa, chúng tôi – những người bạn xem như em – đã từ Virginia về kịp đứng bên giường anh cùng chị Lai Hồng và hai cháu Phượng Nam, Linh Giang tụng kinh mãi miết, chứng kiến từng hơi thở anh cho đến phút cuối: 6 giờ 20 chiều 31 tháng 5 – 2009 tại căn nhà có bức tranh Chim Hồng vẽ trên cửa kính – cửa chính vào nhà ... Bây giờ chỉ còn chị Lai Hồng với khu vườn rộng, đủ thứ cây trái như bên nhà. Chị mới chụp gửi cho xem cây phượng vĩ trước ngõ nở bông rực rỡ, mừng là chị vẫn còn rất khỏe... chị nói trời thương.

Tổ Chim Trên Bờ Biển, tấm tranh màu nước nhỏ anh tặng, bên dưới ghi Tưởng niệm Phan Sào Nam Tiên Sinh phải chăng như nhắc lại lòng yêu nước của Ông Già Bến Ngự... khi những ngày tháng này quân Trung Quốc đang lấn chiếm biển đã làm sục sôi bao ý chí đấu tranh của con dân Việt Nam chúng ta...

*Triển Lãm tranh Võ Đình – Đình Cường
DC – Virginia, May 28, 2014*

[1] Trời Đất – Võ Đình – 10 truyện – 10 chuyện, Tổ hợp xuất bản Miền Đông Hoa Kỳ 2008